

การบริหารแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา หมู่บ้านหนองอึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง
อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
The Participatory Administration : Case Study Of Ban Nong Ueng Village,
Fang District, Chiangmai

ณัฐวุธ เพชรฤทธิ์**
Nuttawut Petchrich

nuttawutpetchrich@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา หมู่บ้านหนองอึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วม และเพื่อเสนอแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วม ของบ้านหนองอึ่ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาการวิจัยโดยใช้การ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง 2 ชุด คือ ชุดที่หนึ่งสำหรับภาครัฐ และชุดที่สองสำหรับภาคประชาชน

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนหมู่บ้านหนองอึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีการใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมใน 4 ด้าน คือ ด้านการตัดสินใจด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล รวมถึงแนวคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการพัฒนาชุมชน และแนวคิดหลักธรรมาภิบาลทำให้การบริหารแบบมีส่วนร่วมของบ้านหนองอึ่ง ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ประสบผลสำเร็จและสามารถใช้เป็นต้นแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมสู่หมู่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่อำเภอฝาง ได้

คำสำคัญ: หมู่บ้านหนองอึ่ง; การมีส่วนร่วม; หมู่บ้านต้นแบบ

Keywords: Ban Nong Ueng Village; Participatory; The Model Village

* บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา หมู่บ้านหนองอึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

** นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทนำ

บ้านหนองอิง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ใจกลางอำเภอฝางเป็นชุมชนดั้งเดิมของอำเภอฝาง มีศาสนสถานในยุคบุกเบิกก่อตั้งเมืองฝาง ประชากรมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขโดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในพื้นที่ด้วยการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับและแบ่งปันประโยชน์ โดยกลไกของคณะกรรมการหมู่บ้านด้วยความเข้าใจเข้าถึงและพัฒนาสามารถยกระดับรายได้คุณภาพชีวิตของราษฎรในหมู่บ้านให้ดีขึ้นตามแนวทางแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ผ่านการบูรณาการความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่บ้านหนองอิงจนทำให้ หมู่บ้านหนองอิง ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเข้มแข็ง ตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ระดับภาค (ภาคเหนือ)

กรมการปกครอง ได้จัดทำโครงการหมู่บ้านเข้มแข็ง ตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 เชื่อมโยงกับแผนในระดับต่าง ๆ อันได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว” เชื่อมโยงยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนและการรวมกลุ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ในหมวดหมู่ที่ 9 ประเทศไทยมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม โดยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมู่บ้านถือเป็นโครงสร้างทางการปกครองที่เล็กและสำคัญที่สุดของประเทศไทย เพราะ หมู่บ้านเป็นสังคมปฐมภูมิที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กันมากที่สุด สำหรับโครงสร้างทางการบริหารหมู่บ้าน กฎหมายกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่เป็นหัวหน้าราษฎรในหมู่บ้าน อีกทั้งยังกำหนดให้มีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้ช่วยเหลือแบ่งเบาภาระงานของผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดของการมีส่วนร่วม

Cohen & Uphoff (1980 อ้างถึงใน ธีธัญญะกิจ นุเคราะห์, 2557) ได้ให้ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้คนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน 4 ด้าน ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำอะไร (Decision Making)
- 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนารวมทั้งลงมือปฏิบัติ (Implementation)
- 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน (Benefit)
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ (Evaluation)

แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) เป็นหลักปรัชญาในพระบรมราโชวาทของพระบรมชนกนาถในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) โดยปรากฏครั้งแรกในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ระบุว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นเริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการเมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควร จึงค่อยสร้างความเจริญขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป การถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับด้วยความรอบคอบระมัดระวังนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวอีกทั้งเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จแน่นอนบริบูรณ์” (มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ สถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ, 2555)

“เศรษฐกิจพอเพียง” จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตน

ของประชาชนในทุกระดับ ส่วนคำว่า “ความพอเพียง” นั้นหมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุและผล รวมถึงระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรมีเพื่อให้พร้อมรับมือต่อผลกระทบใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก จึงต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการที่จะนำความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ มาใช้เป็น แนวทางในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ซึ่งขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติควบคู่ไปด้วย (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550)

องค์ประกอบหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ, 2555) ประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ คือ 3 ห่วง อันได้แก่ ห่วงที่ 1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ห่วงที่ 2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ ห่วงที่ 3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 เงื่อนไข ดังนี้ 1. เงื่อนไขความรู้ องค์ประกอบในการทำงานทุกอย่างต้องเริ่มต้นจากความรู้ ซึ่งต้องรู้ให้ลึก รู้ให้กว้าง นำหลักวิชาการมาวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอนอย่างรอบคอบ และระมัดระวัง เพราะหากไม่มีความรู้ การนำไปปฏิบัติอาจมีปัญหา 2. เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และความอดทนเพียรพยายาม ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยคำสองคำ คือ คำว่า พัฒนากับชุมชน ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของแต่ละคำไว้ดังนี้คำว่า “พัฒนา” (Development) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ของไทยให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนา แปลว่า ความเจริญเติบโตหรือก้าวหน้า ส่วนพจนานุกรมภาษาอังกฤษฉบับ Advance Learnen’s Dictionary of Current English ให้ความหมายของคำว่า Development ไว้ว่า Development หมายถึง ทำให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดเติบโตหรือใหญ่ขึ้น ในขณะที่สัญญา วิวัฒน์ ให้ความหมายของการพัฒนา คือ การพัฒนาในทุกด้านของความกินดีอยู่ดีของคน (Well - being of individual) ทางเศรษฐกิจ การเมือง และทางสังคมวัฒนธรรม (สัญญา วิวัฒน์, 2526) สอดคล้องกับ Dr.Batten ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชนของอังกฤษให้ ความหมายว่าการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น Development is change for the better

จากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายความว่า การพัฒนานั้นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในทางที่ดีขึ้นกว่าสภาพที่เป็นอยู่เดิม หรือคงไว้สิ่งเก่าที่ดีอยู่แล้ว ให้ดียิ่งขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

ส่วนคำว่า “ชุมชน” Community ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2525) ได้ให้ ความหมายของคำว่า ชุมชนไว้ดังนี้ ชุมชน หมายถึง พื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนและหมายถึงกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นโดยมีความสนใจ มีวัตถุประสงค์ เป้าหมายและจุดหมายในการที่จะอยู่ ในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่วนทวี ทิมขำ (ทวี ทิมขำ, 2528) ให้ความหมายของคำว่าชุมชนไว้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มมนุษย์ กลุ่มหนึ่งที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกันมีการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเดียวกัน จากความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ชุมชน หมายความว่า กลุ่มคนจำนวนหนึ่งทางสังคมที่ใช้ชีวิต

ร่วมกันในบริเวณพื้นที่เดียวกัน มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน มีการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเดียวกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การพัฒนาชุมชน มีความหมายดังนี้ Dunham (1958) กล่าวว่า iva การพัฒนาชุมชน คือ การดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินงานไปในแนวทางที่ตนต้องการ โดยอาศัยการรวมกำลังของราษฎรในชุมชนในการช่วยเหลือตนเองร่วมมือกันดำเนินงานแต่ก็จะได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยงานราชการหรือองค์กรอาสาสมัครอื่น ๆ

หลักการพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติ คือ คนและชุมชนต้องมีการพัฒนาเพื่อมีความสันติสุขและสันติภาพ การพัฒนาคุณภาพของประชาชนนั้น จะต้องริเริ่มจากภาวะความเป็นอยู่ของชุมชนโดยให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เป็นการเข้าใจและระลึกเสมอว่างานใด ๆ ในชุมชนนั้นเป็นงานและกิจกรรมของเขเอง การกระทำกิจกรรมใด ๆ ให้เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังนิสัยส่งเสริมให้คนได้รู้จักคิดตัดสินใจวางแผน และดำเนินการด้วยตนเองเสมอ นอกจากนี้ในการพัฒนาควรจะมีหลักการเหล่านี้ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม คือ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เขาเป็นผู้ตัดสินใจและลงมือทำงานด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการทำให้ประชาชนได้ปฏิบัติตามความสนใจและความต้องการของตน หลักการประชาธิปไตยในการดำเนินงานทุกคนจะต้องมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกันไม่มีใครใหญ่กว่ากัน หลักการใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่นผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลในชุมชนที่มีผู้เคารพนับถือไว้วางใจมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดการตัดสินใจของประชาชนในชุมชน ผู้นำท้องถิ่นจึงเป็นผู้ช่วยเผยแพร่ให้เกิดความนิยมจงใจประชาชนให้มาร่วมงานอย่างมีประสิทธิภาพ หลักความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้ เพราะแต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเหมือนคล้ายคลึงหรือต่างไปจากชุมชนอื่น ผู้มีหน้าที่พัฒนาต้องทราบรายละเอียดและยึดถือ สุดท้ายหลักการประเมินผล มีการประเมินผลงานภายหลังที่ได้ดำเนินการไปแล้วระยะหนึ่งเพื่อเป็นการตรวจสอบว่าโครงการนั้นได้ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานอย่างไร จะได้หาทางแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านั้นและจะได้วิธีการที่ดีกว่ามาดำเนินงานต่อไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้การทำงานร่วมกัน โดยอาศัยความร่วมมือแบบเบญจภาคี ซึ่งได้แก่องค์กรประชาชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ องค์กรเอกชน นักวิชาการ เข้ามาร่วมในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างพลังของแต่ละฝ่ายให้แข็งแกร่ง โดยการคิดและเรียนรู้กันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน มีการปฏิบัติอย่างจริงจังบนรากฐานของความรักความเมตตา คำนึงถึงประชาชนเป็นศูนย์กลาง เปลี่ยนความเชื่อจากการพัฒนาเป็นส่วนๆ เป็นการพัฒนาและจัดการไปพร้อม ๆ กัน โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการกิจกรรมภายในหน่วยงาน คิดและทำงานร่วมกันตั้งแต่ต้นจนบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์เดียวกัน

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน มีลักษณะสำคัญ 10 ประการดังต่อไปนี้

1. ผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
2. ผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนมีจิตสำนึกการพึ่งตนเองเอื้ออาทรต่อกันและกันมีความพร้อมที่จะร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาของตนและชุมชน

3. ผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนเลือกตัวแทนผู้นำของชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีความหลากหลายด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง
4. ชุมชนมีกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชน ผ่านการขับเคลื่อนของผู้นำองค์กรชุมชนในลักษณะเปิดกว้าง โปร่งใสและมีการแสดงความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้สำหรับสมาชิกทั้งหมดในชุมชน
5. ผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิดร่วมตัดสินใจในการดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาผ่านกระบวนการของชุมชน
6. ผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนทุกคนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
7. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนมุ่งเน้นการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกคนและหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน
8. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
9. การแสวงหาภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคการพัฒนาอื่น ๆ เช่น หมู่บ้าน ชุมชนข้างเคียง
10. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคราชการ ภาคเอกชน นักวิชาการในลักษณะการมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียมกัน

แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มีการใช้ในรายงานธนาคารโลกเมื่อปี ค.ศ. 1989 ในการกำหนดนโยบายการให้กู้เงินกับประเทศในซีกโลกใต้เพื่อแก้ปัญหาความไร้ประสิทธิภาพ และการคอร์รัปชันของรัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนา ที่มีปัญหาในการบริหารงานจนทำให้เกิดปัญหา เนื่องจากมีการกู้เงินธนาคารโลกไปแต่ไม่มีศักยภาพในการนำเงินมาชำระคืนได้ต่อมาได้มีองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่น IMF, UNDP นำมาใช้ในการอธิบายเช่นกัน

สำหรับในประเทศไทยคำว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) เริ่มใช้กันแพร่หลาย ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจ ปี 2540 และภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยคำนี้เป็น การบัญญัติและระบุจากสถาบันการเงินในต่างประเทศ โดยเฉพาะสถาบันการเงินระหว่างประเทศหรือ IMF ที่ให้ความหมายและหลักการสำคัญว่า “ประเทศไทยจะรอดพ้นจากวิกฤติเศรษฐกิจได้และไม่หวนกลับไปสู่วิกฤติรอบสองนั้น ต้องเป็นสังคมธรรมาภิบาล” ปัจจุบันแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้กับหลายหน่วยงานในสังคม เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐทุกระดับมีการกำหนดไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2542 ประกอบด้วยหลักดังนี้ คือ หลักความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม และหลักความคุ้มค่า โดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐทุกแห่งกำหนดไว้ในแผนโครงการเพื่อปรับปรุงหน้าที่รับผิดชอบให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (कुमार กรสิงห์, 2550)

ความหมายของธรรมาภิบาล

อานันท์ ปันยารชุน (2542) ให้ทรรศนะของหลักธรรมาภิบาลว่า คือ ผลลัพธ์ของการจัดกิจกรรมซึ่งบุคคลและสถาบันทั่วไปภาครัฐและเอกชนมีผลประโยชน์ร่วมกันได้กระทำลงไปหลายทาง มีลักษณะเป็นขบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องซึ่งอาจนำไปสู่การผสมผสานประโยชน์ที่ หลากหลายและขัดแย้งกันได้และมีองค์ประกอบที่จำเป็น คือความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของ ประชาชน การคาดการณ์ได้

ธีรยุทธ บุญมี (2541) ซึ่งเรียก Good Governance (ธรรมาภิบาล) ว่า ธรรมรัฐ ได้ให้นิยามว่า คือ การบริหารการจัดการประเทศที่ดีในทุกด้าน และทุกระดับการบริหาร ซึ่งเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีหลักคิดว่าประชาชน ข้าราชการบริหารประเทศเป็นหุ้นส่วน (Partnership) กัน ในการดำเนินการแต่การเป็นหุ้นส่วน ไม่ใช่สิ่งยืนยันว่า จะก่อให้เกิดธรรมรัฐ หรือ Good Governance แต่ต้องมีในส่วนของกรมกฎเกณฑ์กติกาที่ทำให้เกิดความโปร่งใส

ตรวจสอบได้ ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของสังคมในการกำหนดนโยบายบริหาร ตรวจสอบ ประเมินผลอย่างจริงจัง

บรรศักดิ์ อูวรรณโณ (2542) ได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลว่าเป็นแนวทางในการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและตั้งอยู่ในความถูกต้องเป็นธรรมตามหลักพื้นฐานการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล มีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 ประการ ดังนี้ (ประเวศ วะสี, 2545)

1. หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัย และเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจ และถือ ปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาค และเป็นธรรม กล่าวโดยสรุป คือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมาย ไม่ใช่การทำให้ตามอำเภอใจ หรือตามอำนาจผู้ใด

2. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้อง ผ่านการรณรงค์สร้างค่านิยมที่ดีให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือบุคคลในชุมชนถือปฏิบัติ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความอดทน ขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

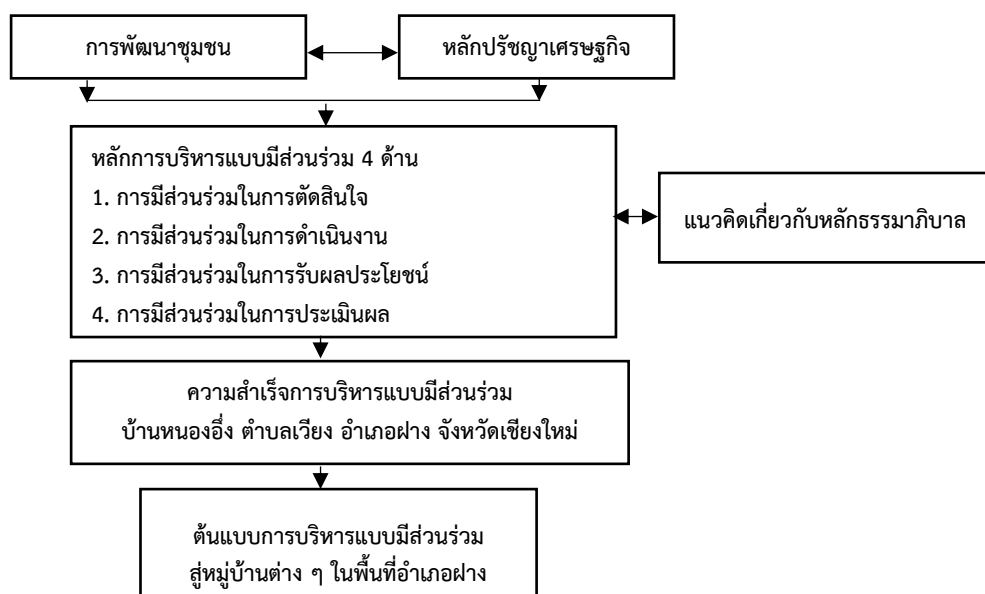
3. หลักความโปร่งใส คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร อย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไก การทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถ เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มี ประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้าง ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของภาครัฐ และภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน

4. หลักความมีส่วนร่วม คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การแจ้งความเห็น การไต่สวน สาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ และขจัดการผูกขาดทั้งโดยภาครัฐหรือโดยภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน

5. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหาร ตลอดจนคณะข้าราชการ ทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำ ต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการเพื่อ อำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันที

6.หลักความคุ้มค่า ผู้บริหารต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัด ดังนั้น ในการบริหารจัดการจำเป็นจะต้องยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่า ซึ่งจำเป็นจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายไปที่ผู้รับบริการหรือประชาชน โดยส่วนรวม

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการดำเนินวิจัย

1. วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา หมู่บ้านหนองอึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วม และแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของบ้านหนองอึ่ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และมีขอบเขตในการศึกษามุ่งศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมบ้านหนองอึ่ง ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จนเกิดความสำเร็จ รวมทั้งทัศนคติและความคิดเห็นของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อที่จะได้รับทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของหมู่บ้าน และศึกษาแนวคิด หรือทฤษฎีในด้านการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนการบริหารราชการแบบร่วมมือกัน เพื่อที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ประสบความสำเร็จต่อไป โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญผ่านการสัมภาษณ์กลุ่ม และการสัมภาษณ์เจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อที่จะได้รับทราบถึงกระบวนการทำงานและการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา หมู่บ้านหนองอึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

1. ประชากร คือ ชาวบ้านที่อาศัยในหมู่บ้านหนองอึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย

ภาครัฐ จำนวน 15 คน ได้แก่

2.1 นายอำเภอฝาง ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลการปฏิบัติราชการภายในอำเภอ คณะกรรมการหมู่บ้าน รวมถึงดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ จำนวน 1 คน

2.2 ปลัดอำเภอประจำตำบลเวียง ในฐานะผู้ช่วยเหลือนายอำเภอ มีหน้าที่สนับสนุนการปฏิบัติของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือการปฏิบัติงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านในพื้นที่ ให้สามารถดูแล และแก้ไขปัญหาของประชาชนได้ จำนวน 1 คน

2.3 เกษตรอำเภอฝาง มีหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนางานด้านความรู้ด้านการเกษตรแก่ประชาชนในพื้นที่ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรมภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 1 คน

2.4 พัฒนาการอำเภอฝาง พัฒนาการอำเภอฝาง ผู้กำกับดูแลการปฏิบัติงานของข้าราชการเจ้าหน้าที่ ในสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอฝาง จำนวน 1 คน

2.5 นักวิชาการพัฒนาชุมชนประจำตำบลเวียง มีหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการรวมกลุ่ม เพื่อหารายได้ให้แก่ชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพเย็บผ้า กลุ่มทำขนม และกลุ่มอาชีพจักสาน เป็นต้น จำนวน 1 คน

2.6 คณะกรรมการหมู่บ้าน ในฐานะตัวแทนของประชาชนผู้ทำหน้าที่ในการพัฒนาสร้างความสุข จัดความทุกข์ให้ประชาชนในหมู่บ้าน อีกทั้งยังมีความใกล้ชิด รับรู้ รับทราบ เข้าถึงความต้องการของประชาชนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี จำนวน 10 คน

ภาคประชาชน จำนวน 5 คน คือ ตัวแทนผู้อาศัยในชุมชน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุกระดับ และรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ จำนวน 5 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องในบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ในพื้นที่ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านการสัมภาษณ์โดยกำหนดประเด็นคำถามที่ต้องการทราบข้อมูลในแบบสอบถามในลักษณะคำถามปลายเปิด เพื่อให้สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สัมภาษณ์ถึงลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วมและความคิดเห็นที่มีต่อการดำเนินงานจัดทำแบบสัมภาษณ์จำนวน 2 ชุด ชุดที่หนึ่ง สำหรับสัมภาษณ์ภาครัฐ จำนวน 15 นาย ได้แก่ นายอำเภอฝาง ปลัดอำเภอประจำตำบลเวียง เกษตรอำเภอฝาง พัฒนาการอำเภอฝาง นักวิชาการพัฒนาชุมชนประจำตำบลเวียง

คณะกรรมการหมู่บ้าน (10 คน) ชุดที่สองสำหรับภาคประชาชน ซึ่งจะใช้สัมภาษณ์ตัวแทนผู้อาศัยในหมู่บ้านหนองอี้งจำนวน 5 ราย โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสัมภาษณ์เจาะลึก และนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสรุปผลผ่านคำถามสัมภาษณ์

4. วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้นับว่าจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ มาศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และพิจารณาร่วมกับข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาและนำมาวิเคราะห์ตามกระบวนการของงานวิจัยเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการเชิงบรรยาย นำเสนอความคิดเห็นโดยภาพรวมในประเด็นเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ภาครัฐและภาคประชาชน

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ตามที่ได้ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง การบริหารแบบมีส่วนร่วม : กรณีศึกษา หมู่บ้านหนองอี้ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียงอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของบ้านหนองอี้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อเสนอแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของบ้านหนองอี้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตามที่ได้กล่าวไป ในบทที่ 3 และบทที่ 4 ในบทที่ 5 ผู้วิจัยจะสรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์แยกเป็น 2 ประเด็น ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมของบ้านหนองอี้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยผลการวิจัยพบว่าภาคประชาชนต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยเน้นการประสานงานร่วมกันเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง ประชาชนเป็นผู้ใกล้ชิดและรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาพัฒนาพื้นที่ด้วยตนเอง ย่อมทำให้คนในพื้นที่เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นกระบวนการสำคัญในการมีส่วนร่วม ควบคู่ไปกับการรับฟังความคิดเห็นข้อเสนอแนะของประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดกิจกรรมโครงการที่ภาครัฐจะดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาครัฐเองในการดำเนินงานมีการยึดความต้องการของประชาชนเป็นศูนย์กลางในการทำงาน ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงการให้ประชาชนเข้ามาตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงานของภาครัฐเพื่อความโปร่งใสในการบริหารราชการ ทำให้การบริหารจัดการ หรือการพิจารณาแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความหลากหลาย เป็นไปอย่างถี่ถ้วน รอบคอบเกิดการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน เป็นการขจัดปัญหาการดำเนินนโยบายใด ๆ ที่อาจมีผลต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป ทำให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินการต่อทุกฝ่ายได้ การร่วมกันดำเนินงานของเครือข่ายภาครัฐและภาคประชาชนก่อให้เกิดพลังที่เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตรงเป้าหมาย โดยทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ จากการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านที่กล่าวไปข้างต้น ส่งผลให้หมู่บ้านหนองอี้งมีผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จ ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ระดับภาค (ภาคเหนือ)

2. แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของบ้านหนองอี้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยผลการวิจัยพบว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านของภาครัฐและภาคประชาชนแม้จะมีปัญหาอุปสรรคในบางขั้นตอนของการดำเนินงาน เช่น จากตัวของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในส่วนของภาครัฐที่มารับตำแหน่งในพื้นที่บางครั้ง อายุ และประสบการณ์ในการทำงานน้อย ทำให้ในการสั่งการ หรือการประสานงานขอความร่วมมือ

จากประชาชนหรือภาคส่วนต่าง ๆ ยังไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ความไม่เพียงพอของงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่การจัดประชุมประชาคมของหมู่บ้าน คนวัยทำงานไม่มีโอกาสเข้ามาร่วมประชุมและร่วมให้ข้อมูลปัญหาสำคัญของพื้นที่ แต่ผลการดำเนินงานภาพรวมของหมู่บ้านก็ถือว่าประสบความสำเร็จได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ระดับภาค (ภาคเหนือ) จากปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการบริหารแบบมีส่วนร่วมภาครัฐและภาคประชาชน ควรกำหนดแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารแบบมีส่วนร่วมสรุปได้ ดังนี้

1) ภาครัฐควรสร้างความเชื่อใจ หนุนศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ ลงพื้นที่ทุกตำบล หมู่บ้าน เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความน่าเชื่อถือกับภาคประชาชน โดยภาครัฐเป็นผู้ประสานในองค์กร หน่วยงานภาคีเครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ และชุมชน ร่วมกันทำงานแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม ควบคู่ไปกับการสื่อสารประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญให้เป็นไปอย่างถูกต้อง รวดเร็ว ในช่องทางที่หลากหลาย ภาคประชาชนเองก็ต้องมีการจัดเตรียมข้อมูลในพื้นที่ให้พร้อมสำหรับนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่

2) ควรจัดการประชุมถอดบทเรียนของภาคีเครือข่าย และทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน เพื่อทบทวนการดำเนินงานว่ามีกระบวนการใดบ้างที่เป็นปัญหา เพื่อรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้อย่างทันท่วงที ควบคู่ไปกับการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการดูแลแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน ผ่านการจัดกิจกรรมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการรักชุมชนบ้านเกิดให้แก่คนในชุมชน ประกอบกับการสร้างและสนับสนุนเยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยการเปิดให้มีพื้นที่เวทีในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชนเอง และกับภาครัฐอีกทางหนึ่ง

3) ควรมีการแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายที่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกชุมชน รวมทั้งการระดมทรัพยากรต่าง ๆ จากภาคีเครือข่าย ซึ่งทรัพยากรในที่นี้ไม่ได้จำกัดแค่ตัวเงินหรืองบประมาณในการดำเนินกิจกรรมโครงการ แต่ยังรวมถึงบุคลากรกำลังคนที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรของทุกภาคส่วนที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดด้วยเช่นกัน

อภิปรายผล

ข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า หมู่บ้านหนองอิง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดหลักธรรมาภิบาล ซึ่งแบ่งองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล ออกเป็น 6 องค์ประกอบ ได้แก่

1. หลักนิติธรรม คือ ภาครัฐส่งเสริมให้หมู่บ้านมีการจัดทำกฎระเบียบของหมู่บ้าน โดยหมู่บ้านมีการยินยอมพร้อมใจและร่วมกันปฏิบัติอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

2. หลักคุณธรรม คือ ภาครัฐมีการสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ประชาชนในหมู่บ้านของสังคมถือปฏิบัติ โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวให้ประชาชนในหมู่บ้านทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา

3. หลักความโปร่งใส คือ ในการดำเนินงานใด ๆ ของภาครัฐที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และหมู่บ้านมีการจัดทำเพจเฟซบุ๊ก กลุ่มไลน์ เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของภาครัฐ และภาคประชาชนมีความโปร่งใส

4. หลักความมีส่วนร่วม คือ ภาครัฐ ผู้นำหมู่บ้าน เปิดโอกาสให้ประชาชนการเข้ามามีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็นในการร่วมทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน

5. หลักความรับผิดชอบ ภาครัฐมีการส่งเสริมองค์ความรู้ให้แก่หมู่บ้านในจัดการกับขยะอย่างยั่งยืน โดยการจัดการกับขยะตั้งแต่ต้นทางไปจนถึงปลายทาง ซึ่งประชาชนในหมู่บ้านพร้อมใจกันคัดแยกขยะในครัวเรือนก่อนนำไปทิ้งและทิ้งในจุดที่กำหนด

6. หลักความคุ้มค่า ภาครัฐมีการอบรมให้ความรู้กับประชาชนในหมู่บ้าน ในเรื่องบริหารจัดการน้ำตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ เพื่อให้สามารถมีน้ำไว้ใช้เพื่ออุปโภคบริโภคและประกอบอาชีพได้อย่างเพียงพอ

เช่นเดียวกับงานวิจัยของ จิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล (2550 : 19) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด จังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการที่ดีมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับแรก คือด้านหลักนิติธรรม รองลงมา คือด้านหลักความโปร่งใสและด้านหลักการมีส่วนร่วม

ดังนั้น การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดีเพราะมีการปรับวิธีคิด วิธีการบริหารราชการใหม่ โดยกำหนดเจตนารมณ์ขึ้นมา เพื่อให้ทุกคน ทุกฝ่าย ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันจัดการ ร่วมกันรับผิดชอบ แก้ปัญหาพัฒนาชุมชนประเทศไปสู่ความมั่นคง ความสงบ สันติสุข มีการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่งเสริมให้บุคลากรของภาครัฐดำเนินงานโดยมีเป้าหมายในการยึดประโยชน์สุขของประชาชนและประเทศชาติเป็นหลัก สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารภาครัฐได้มากขึ้น โดยมีการปรับปรุงกระบวนการทำงานให้มีความรวดเร็วประหยัดเวลาเน้นการมีส่วนร่วม และใช้งบประมาณที่มีอยู่ด้วยความคุ้มค่าส่งผลให้ภาครัฐได้รับความไว้วางใจจากประชาชน สร้างความเชื่อมั่นต่อสาธารณะ และส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมความไว้วางใจในสังคม โดยการแสดงความรับผิดชอบและข้อมูลที่เปิดเผยต่อสาธารณะช่วยให้ระบบการบริหารภาครัฐมีความโปร่งใสตรวจสอบได้มากขึ้น ควบคู่ไปกับการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นธรรม และการบริหารงานสาธารณะที่มีคุณภาพและเสมอภาค

การบริหารแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านหนองอึ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของชุมชนใน 4 ด้าน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วิษณุ หยกจินดา (2557) ซึ่งได้มีการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนในการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านทุ่งกร่าง ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี โดยประชาชนเข้ามีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์มากที่สุด บ้านหนองอึ่ง มีการพัฒนาหมู่บ้านโดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Decision Making) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1980) ทั้งนี้ พบว่าหมู่บ้านหนองอึ่ง มีความโดดเด่นในเรื่องการมีส่วนร่วมด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Decision Making) เห็นได้จากการที่หมู่บ้านได้ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เช่น การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ การบริหารจัดการน้ำ การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชนมีจิตสำนึกของการพึ่งพาตนเองเอื้ออาทรต่อกันร่วมกันจัดการกับปัญหา อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ก็เข้ามาหนุนเสริม ทำให้หมู่บ้านหนองอึ่งสามารถพัฒนาได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน จากผลการอภิปรายสามารถสรุปได้ว่า ภาครัฐและภาคประชาชน มีการร่วมกันดำเนินการในการบริหารพัฒนาหมู่บ้านตามบทบาทหน้าที่ คือ มีทางคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้นำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน จนทำให้หมู่บ้านหนองอึ่ง ได้รับรางวัลชนะเลิศหมู่บ้านเข้มแข็งตามแนวทาง “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ระดับภาค (ภาคเหนือ) ซึ่งการร่วมกันดำเนินการระหว่างภาคีเครือข่ายสามารถช่วยให้การทำงานของภาครัฐมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตามหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจโดยมีการนำความเห็นและข้อเสนอแนะมาใช้ในการกำหนดกิจกรรมหรือโครงการ ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติในการบริหารจัดการ การนำทรัพยากรประเภทต่าง ๆ เข้ามาร่วมในการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นในด้านงบประมาณ ตัวเงิน วัสดุอุปกรณ์สิ่งของเครื่องใช้ ด้านแรงงาน คนในหมู่บ้านต่างช่วยกันดูแลพื้นที่สาธารณประโยชน์ รวมถึง

การประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนกับหน่วยงานภายนอกเครือข่ายทางสังคมต่าง ๆ และหน่วยงานภาครัฐอื่นที่เกี่ยวข้องในฐานะหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาสนับสนุนในการดำเนินการ และประเมินผลกิจกรรมโครงการที่ดำเนินการ โดยปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การบริหารแบบมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จ มีหลายองค์ประกอบ เช่น

1. การเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ถ้าผู้นำและคนที่อาศัยในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันในชุมชนอย่างเข้มแข็ง ก็จะสามารถทำให้เกิดกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้

2. ผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน ให้ความสนใจและมีแนวทางหรือทัศนคติที่ดี ต่อกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการประสานความร่วมมือกันจะส่งผลให้งานบรรลุผลสำเร็จทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. ภาครัฐสนับสนุนข้อมูลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลหรือบริการภาครัฐได้อย่างถูกต้อง โดยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากข้อมูลที่ถูกต้องนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญ จะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

4. การให้ทุกภาคส่วนในสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในกำหนดแนวทางการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมประเมินผลการดำเนินการอันจะนำไปสู่การตอบสนองความต้องการของชุมชน

5. ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการเพื่อการพัฒนา นอกจากงบประมาณแล้วทรัพยากรที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะขับเคลื่อนโครงการกิจกรรมได้นั้น คือ ทรัพยากรมนุษย์ เพราะคนสามารถ คิด วิเคราะห์ จัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่ภายในหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่ส่งผลให้กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จนั้น ต้องมีลักษณะที่พึ่งพากัน เช่น ถ้าผู้นำภาครัฐและผู้นำของชุมชน ไม่ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมนั้น ปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง คือ ต้องอาศัย งบประมาณและกำลังคน ซึ่งหากปัจจัยดังกล่าวมีอย่างเพียงพอ ก็สามารถเกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ของประชาชนและจะสามารถประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1) ภาครัฐควรมีการถอดบทเรียนการบริหารแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ ทั้งในด้านกระบวนการ วิธีการ และปัจจัยแห่งความสำเร็จ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต และหมู่บ้านเองก็ต้องส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งนี้ อาจนำการดำเนินงานที่ผ่านมาปรับและประยุกต์ใช้ พัฒนาให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ ยั่งยืนต่อไป รวมถึง การส่งเสริมสนับสนุนการบริหารแบบมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมในการทำงานกับภาครัฐในระบบเครือข่าย

2) ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงเปรียบเทียบกับหมู่บ้านหรือพื้นที่ที่มีการบริหารมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ หรือเปรียบเทียบกับหมู่บ้านที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ เพื่อศึกษาหาความเหมือนและความแตกต่างของรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาชนในแต่ละพื้นที่ เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนให้มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาต่อยอดสู่หมู่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่ ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิตรวรรณ หวังศุภกิจโกศล. (2550). *การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการที่ดีขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโจด จังหวัดสระแก้ว*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ทวี ทิมชา. 2528. *การพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2541). *สังคมเข้มแข็ง ธรรมรัฐแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สายธาร.
- บรรศักดิ์ อวรรณโน. (2542). *การสร้างธรรมาภิบาล (Good Governance) ในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ประเวศ วะสี. (2545). *การสร้างธรรมาภิบาลในขบวนการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: หน่วยประชาสัมพันธ์สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2525). *การติดตามและประเมินผลงานการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วิษณุ หยกจินดา. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกว้างตำบลทับไทร อำเภอง่วงน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2526). *การพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2542). *มุมมองนายของนายอานันท์*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- Arthur Dunham. (1958). *Community Welfare Organization*. New York: Thomas Y
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1980). *Participations place in rural development: Seeking clarity through specificity*. New York: World Developments.